

УЧЕНИ И ЕКСПЕРТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ

Дончо Иванов¹

SCIENTISTS AND EXPERTS FOR PROMOTING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Doncho Ivanov¹

Abstract:

The report follows the views of experts, scientists, politicians and statesmen to study the global processes going on in the world and their impact on modern civilization since 1968: World-1, World-2, , Roman Club and others. Negative outlooks and dangers stemming from the interests of human communities and their ability to be met through the exploitation of natural resources are projected. Models of sustainable development of society, regions, states and measures for the restoration of homeostasis in nature and the environment are recommended. In the report by scientists from Force and Meadows, the Force Growth Club of Rome, the overwhelming threshold for humanity to face is the food problem (food and water shortages). The exit is to stop the growth before its limits are reached. Roma Club members Mihailo Mesarovic and Edward Pescatel offer a project developed in Hanover and Cleveland Universities "Mankind's Choice". In these, the world is differentiated into zones according to their economic status, and the main problem of modernity is the necessity of convergence of the level of development of the lagging countries with that of the industrial ones.

To address the global challenges, UN forums have obliged Member States to develop national and regional sustainable development strategies, an institutional framework and a roadmap for their implementation. Bulgaria has not yet taken any of the stages to elaborate and implement a model of sustainable management of society and the state.

Keywords:

Sustainable Development, UN, Roma Club, Globalization, Environmental Protection

След 1945 г., паралелно с разпадането на колониалната система, числеността на населението в неразвитите страни се раздува, следвайки закона на Хейл-Орtes за нарастване в геометрична прогресия. През 1954 г. в Рим се провежда Световен конгрес на народонаселението за опасността от прекомерно бързото увеличаване на жителите на районите със слабо икономическо развитие. В 1968 г. се създава Римския клуб на учени, политици и държавници за изследване на глобалните процеси, протичащи в света, и

¹ Дончо Иванов, д-р, катедра „Комуникации и информирание“, Факултет по библиотекознание и културно наследство, УНИБИТ, София 1618, Бул. „Ген. Ст. Тошев“ 94, e-mail: bnagency@abv.bg;

Doncho Ivanov, Dr., Department of Communications and Information, Faculty of Library Studies and Cultural Heritage, UNIBIT, 94 Gen. St. Toshev Blvd, 1618 Sofia, Bulgaria; e-mail: bnagency@abv.bg.

тяхното отражение върху съвременната цивилизация. Прогнозирани са нови негативни перспективи и опасности, произтичащи от интересите на човешките общности и възможностите те да бъдат задоволени чрез експлоатация на природните ресурси [1].

Две години след създаването си, Римският клуб поръчва на лабораторията по системна динамика към Масачузетския технологически институт, ръководена от Джей Форестър, да разработи модели за бъдещото състояние на световната икономика. Според моделите “Свят-1” и “Свят-2”, изтощаването на запасите от суровини ще доведе през следващото столетие до спадане на ръста на производство и западане на цивилизацията. Противоположност може да се намери в състоянието на пълно равновесие, при което отсъства естествен прираст на населението, обемът на инвестициите в стопанството се осигурява само от простото възпроизводство на капитала, без той да се увеличава, замърсяването на околната среда се неутрализира чрез пречистване.

Широко популярни са докладите на учените от Римския клуб „Пределите на растежа“ и „Човечеството пред избор“. Асистентът на Форестър, Денис Медоуз, конструира разгърнат вариант на модела, наречен “Свят-3”, именно той е заложен в първия доклад на Римския клуб, а по-късно е публикуван под наименованието “Пределите на растежа”, книга, издадена на 20 езика в четиримилионен тираж, и разгърсила света с прогнозата, че непрекъснатият възход на обществото е илюзорен. Според Медоуз, непреодолимият праг, пред който ще се изправи човечеството в своето развитие, е продоволственият проблем (недостигът на храна и вода). Изходът е в спирането на растежа преди да бъдат достигнати неговите предели. За това е необходимо да се ограничи преди всичко разрастването на популацията на човечеството.

Членовете на Римския клуб Михаило Месарович и Едуард Пестел, след като анализират моделите “Свят-2” и “Свят-3”, предлагат на клуба свой проект, разработен в Хановския и Кливландския университети. Разработката им служи за втория доклад на Римския клуб и излиза под заглавието “Човечеството пред избор”. За разлика от моделите на Форестър и Медоуз, при тях светът е диференциран на зони според стопанския им статус, а основният проблем на съвременността е в необходимостта от сближаване на равнището на развитие на изостаналите страни към това на индустриалните. В действителност тенденцията е обратната и поляризацията Север - Юг се засилва. Ето защо, те препоръчват капиталистическите страни да предоставят на държавите от Третия свят икономическа помощ, която след време да направи възможно пълното самофинансиране на техните стопанства.

Демокрацията е неподходяща да решава сегашните проблеми, смята изследователят на бъдещето проф. Денис Медоуз. 70-годишният професор Денис Медоуз професор в Университета на Ню Хемпшир пише [2]:

„Нашето единствено решение на въпроса как да се борим с бедността и безработицата винаги е било: икономически растеж! Всъщност тази политика се основава на погрешни хипотези. Човечеството никога не е виждало такъв ръст на брутният вътрешен продукт както през последните 50 години. И въпреки това днес имаме повече бедни хора, отколкото преди 50 години. Как така растежът намалява бедността? Финансовите елити не инвестират вече пари само за изобретения и нови производствени процеси, а по-скоро предпочитат да разработват стратегии как да вземат парите от другите. САЩ имат държавен дълг в размер на над 14 трилиона долара, повече от 100 процента от техния брутен вътрешен продукт (БВП). В еврозоната задлъжнялостта е 79 на сто от БВП. Това е знак за края на растежа. През следващите 20 години ние ще видим повече обществени промени, отколкото преживяхме през последните 100 години.”

„Канада наскоро разработи индекс на богатството, използвайки 64 различни показатели. В него са включени фактори като качеството на питейната вода или делът на свободното време. Когато индексът беше приложен, се установи, че БВП през

разглеждания период е нараснал с повече от 30 процента, а богатството само с около десет процента. От растежа са спечелили най-вече горните 20 процента от обществото. Някои показатели, особено екологични, дори намаляха. Този пример показва, че БВП може да се увеличи, докато щастието намалява. САЩ са по-богати от Германия – а въпреки това имат повече бедност.”

„От 1984 г. насам светът консумира повече петрол, отколкото е открил, всяка година. Глобалното производство на петрол през 2006 г. достигна своя връх. Не можем да отместваме по-нататък границите на растежа. Наскоро имаше голямо вълнение, например, защото е бил открит петрол пред Бразилия. А тези находища стигат да се обезпечи света с петрол в продължение на едва 80 дни.”

„В момента проблемите в еврозоната изискват толкова внимание и пари, че хората казват, не можем повече да плащаме промяната към възобновяеми енергийни източници”. демокрацията не се занимава особено добре с тези проблеми. Бихме могли обаче да си представим демокрация, която разсъждава в дългосрочен план”.

Мендоуз не е първият, който критикува апологетиката на пазарната икономика, наложена в света от Вашингтонския консенсус. В рамките на Конференцията на високо равнище в Рио де Жанейро през 1992 г. 425 членове на научната и интелектуална общност подписват възвание, което произтича от Хайделбергското възвание и плодотворните дебати, които провокира, довежда до подкрепата на още 4000 водещи учени и интелектуалци и 72 Нобелови лауреати от целия свят. В него се казва: „Ние сме обезпокоени от настъплението на една ирационална идеология в навечерието на двадесет и първи век, която се противопоставя на научния и промишления прогрес и пречи на икономическото и социалното развитие. Ние обръщаме внимание на всички за абсолютната необходимост да се помогне на бедните страни да достигнат равнище на устойчиво развитие, нещо, което твърде много зависи от останалата част на планетата, за да ги защити от проблемите и опасностите, идващи от развитите нации, и да избегнат налагането на нереалистични задължения, които ще компрометират както тяхната независимост, така и тяхната самобитност. Най-голямото зло, което заплашва нашата Земя, е игнорирането и потискането, а не използването на науката, технологията и индустрията, чиито инструментариум, когато се използва адекватно, е неопценим за бъдещето решаване на възникващите главни проблеми като свръхзамърсяването, глада и болестите [3].”

Един от последните председатели на Римския клуб е германският учен Ернст Улрих фон Вайцекер, а седалището на клуба е в Швейцария. Как са се развили вижданията на Римския клуб през 21-век, пресъздава анализ на Кай-Александър Шолц от радио „Дойче веле”: „12 почти радикални идеи за бъдещето на света: Да се сложи край на икономическата глобализация, хората да имат повече отпуск, трудовите доходи да не се облагат с данък и да има повече справедливост вместо неолиберализъм – така Римският клуб вижда бъдещето на света”. Според Йорген Рандерс и Греъм Макстън, анализатори от Римския клуб, икономическа система, която залага на постигането на все по-голям прираст, не е решението, а причината за проблемите, според тях всичко това се дължи на неолиберализма, с който трайно са били промивани мозъците на хората. За да се осъществи смяна на системата, според двамата автори, е необходимо да се изпълнят редица изисквания. Ето част от конкретните предложения на Римския клуб:

1. По-високи данъци за фосилните енергоносители като кафявите каменни въглища и насърчаване на алтернативните енергийни източници, с цел опазване на климата.
2. Субсидии за онези трудещи се, които са принудени да сменят професията си по време на екологичната трансформация.

3. Реформа на данъчната система, така че да се облагат не трудовите доходи, а потреблението на енергийни суровини, с цел намаляване на вредните въздействия над околната среда. Увеличаване на цените на самолетни билети и на отоплението.
4. Силно увеличаване на данък наследство, за да бъде намалено неравенството в обществото и да се повишат държавните приходи.
5. Повече отпуск за трудещите се, а допълнителното свободно време да се използва за по-рационално разпределение на работата.
6. Гарантиран основен доход за онези, които най-силно се нуждаят от подкрепа - възрастните, децата и безработните.
7. Повишаване на пенсионната възраст до 70 години, с цел хората по-дълго време да могат сами да се грижат за себе си.
8. По-високи данъци за богатите и фирмите, за да има по-справедливо разпределение на печалбите, особено с оглед на роботизацията.
9. Ограничаване на раждаемостта чрез „политика на едното дете“, за да се намали прирастът на световното население.
10. Нова дефиниция на "платения труд". Към него трябва да спадат и грижите за възрастни и болни членове на семейството.
11. Подсилване позициите на синдикатите с цел повишаване на доходите и намаляване на безработицата.
12. Ограничаване на търговията, там където са застрашени работни места.

Германският министър по проблемите на развиващите се страни Герд Мюлер коментира констатациите и предложенията на Римския клуб, като се изказва оптимистично за бъдещото развитие на Европа. Аргументите му: има достатъчно иновации и технологии, с чиято помощ може да бъде решен световният проблем с глада. "На Земята има място за десет милиарда души, но само при положение, че икономическият ръст стане по-независим от потреблението на ресурсите", заявява Герд Мюлер. Западният потребителски модел с "нашите коли и нашия начин на живот"- не може да бъде модел за подражание на Индия или Африка, защото използва твърде много суровини и енергия, допълва той. Министърът обаче не отговаря на въпроса защо иска да предпази хората в Индия и Африка от по-добър начин на живот, какъвто е западният [4].

Римският клуб е институция, която не е неоспорвана. Някои негови критици обръщат внимание на факта, че сегашната икономическа система не се е провалила навсякъде. Милиони хора по света са се отърсили от абсолютната бедност. Някои вече са част от средното съсловие, както показват примерите от Китай и Индия. Най-остра критика среща предложението на Римския клуб за семейна „политика на едното дете“ и въвеждането на парична премия за жените, които раждат само по едно дете.

А ето и вижданията на проф. Александър Кинг, почетен президент на Международния форум за информация и документация и експрезидент на Римския клуб, с чиито анализи и прогнози няма как да не се съобразим [5].

„Широко разпространено е мнението, че навлизаме във фазата на “информационното общество” - такъв етап от нашата обществена еволюция, който се отличава от предшестващото го индустриално общество, формирано от промишлената революция, толкова значително, колкото индустриалното общество се отличаваше от предишното аграрно общество. През 50-те години ние, работещите в МФД, смътно усещаме приближаването на големите промени и това намери отражение в дългосрочния план за дейността на МФД, който съставих преди да си отида от президентския пост. Но ние дори не предполагахме с каква скорост се приближава информационната ера, колко дълбоки ще бъдат промените и колко важна роля за развитието ще играе микроелектрониката - част от експериментите по физика на твърдото тяло в онези времена.”

„Но тенденцията за формиране на информационното или постиндустриалното общество, както някои го наричат, е една от многобройните важни тенденции към промяна, които се наблюдават сега в света. Едновременно с това стават много други важни промени – демографския взрив, затоплянето на отношенията Запад - Изток, измененията в структурата на икономическата дейност в тихоокеанския регион, засилваща съмненията, че околната среда е способна да погълне продуктите от неимоверно нарасналата дейност на човека, прогресивното неравенство между богатите и бедните страни, фактическата загуба на национален суверенитет, разрушаването на ценностите, които, както се смяташе, циментират обществото, както и нарастващите проблеми на държавното управление в съвременната сложна, неопределена и изменчива ситуация. Тези и много други фактори в съчетание с перспективите на информационната революция ни позволяват да предположим, че се намираме в разгара на фундаменталния преход към общество от нов тип, коренно отличаващо се от миналото, и тази ситуация съдържа огромни възможности за подобряване на човешкото съществуване, но в същото време крие много нови опасности и проблеми, които ще изискват от хората максимум мъдрост. Тази убеденост за важността на ситуацията се отрази в темата на двадесетата годишна конференция на Римския клуб, която трябва да се състои в Париж през октомври 1988 г.: Предстоят велики промени – основания за живот и надежда в глобалното общество.”

„Две важни области на прогреса са свързани с нови направления в биологията и микроелектрониката. Тези две области всъщност са сфери на информационните технологии: в молекулярната биология това е свързано с разгадаването на тайните на генетичния код, а в микроелектрониката - с вездесъщия компютър. Сред серията нови технологии тази две заемат видно място; приложната микроелектроника много добре се съчетава с другите авангардни направления като оптиката на стъклените влакна, изкуствените спътници, холографията и приложението на лазерите и течните кристали. Този технологичен комплекс се отличава по значение от другите важни разработки по това, че споменатите технологии могат да се използват в целия диапазон на икономическата и социална дейност, както това се случило с парния двигател, и благодарение на това създават основа за нова вълна на промишлената революция с огромни социални и културни последици. Например микроелектрониката с ниската си себестойност и пределна миниатюризация позволява да се добави интелектуален компонент и памет на всяко техническо средство, разработено от човека, при това с умерени разходи. Първата промишлена революция многократно увеличила слабата мускулна сила на хората и животните; по аналогичен начин втората вълна на развитие ще увеличи умствените способности на човека (да натрупва, обработва и прилага информацията) до такава степен, каквато сега можем само смътно да предполагаме.”

„Вероятно по-важни ще бъдат всевъзможните последици за промишлеността. По-фундаментални постижения ще бъдат постигнати, както изглежда, от новите подходи от типа на японската мехатроника, когато отделни процеси или цели производствени системи се проектират на базата на комбинирани механични и електронни принципи. По-малко ще бъдат различията между производствените методи в отделните сектори на икономиката и ще се прояви тенденция на преодоляване на различията между промишлеността, селското стопанство и сферата на обслужване.”

„По-общите социални характеристики на новото общество е трудно и опасно да бъдат предсказани. Въпреки лесното използване на електронните комуникации има опасност от поява на изолация и отчуждение, които информационното общество може да предизвика с неговите тенденции да поощрява работата въкъщи, а наситеността с образователни и развлекателни канали ще доведе до откъсване на семейството от непосредствени контакти с външните хора. Трябва да се страхуваме не от активния отказ

от масови форми на културен живот, който наблюдаваме днес, а от постепенно прокрадващото се отчуждение на индивида - пасивно и коварно.”

„В днешно време основните дискусии, свързани с ранните етапи на новото общество, се отнасят до проблема за заетостта. Тук не можем подробно да изложим всички доводи, но може определено да се говори за големи промени в изискванията на обществото към знанията, навиците, управлението, схемата за заетост и продължителността на свободното време.“

„Възникването на глобални проблеми с всички присъщи сложности и неопределеност поставят сериозни изисквания към способностите на нашите политици-идеолози, към организационните структури, процедурите за вземане на решения и административните методи, с чиято помощ ще трябва да се справим с тези проблеми.“

„Структурите, процедурите и политическите механизми на съвременното управление са създадени преди повече от сто години в унисон с изискванията на ранния, по-прост, период и не са в състояние адекватно да решат разнообразните проблеми на днешния свят въпреки, а отчасти и благодарение на могъщия административен апарат.

Новото общество, което ще възникне в резултат на този велик преход, трябва да разработи система от етични ценности, отчитаща новите условия и процес на мислене без да нарушава вечните истини.”

„Изводът от всичко изложено се състои в това, че с разработване на все по-авангардна информационна технология и способност да се отсява значимото възниква остра необходимост от обхващане и разбиране на проблемите на знанието и мъдростта. Ние нямаме реални свидетелства за това, че човешката мъдрост е нараснала съществено през последните четири хиляди години, независимо от гигантското увеличаване на обема на знания и още повече – на информацията. Мъдростта, придобита благодарение на опита, зависи не от количеството информация, достъпна за мъдрият човек, а от неговата (нейната) способност да използва тази информация. И бъдещото на човечеството зависи от развитието на тази способност. Не може ли да се създаде технология за знание и мъдрост? Аз се съмнявам в това, но в същото време съм убеден, че има остра и всеобща потребност да се заемем с проблемите на превръщане на информацията в знание и предаване на тези знания за формиране на мъдрост.”

„Важно е ние, които се занимаваме с информационните процеси, да работим в тази перспективна насока. Пред нас стои велика задача.”, завършва Александър Кинг.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Антон Ж. Иванов, XXI век. Необходимият неоколониализъм// в.”Зора”, 10. 03. 1992 г. София., № 12, 13/1992, Forrester, J. World Dinamics. Cambridg, 1972, Lazlo, E. Goals for Mancing. NY, 1976, Meadows, D.H. and co. A report for the Club of Rome. NY, 1972, 1978, Mesarovic, M., E. Pstel. Manking at the Turning Point. NY, 1974.
- [2] Интервю с Денис Мендоуз в сп. „Цицеро”. Превод: Господин Тонев.// НАТО преглед, 2006, май.
- [3] Хайделбергско възвание. Превод: Пенчо П. Пенчев.//сп. „Хармония”. София, Фондация „Институт за устойчиво развитие”, №5, 2013.
- [4] 12 почти радикални идеи за бъдещето на света. Анализ на Кай-Александър Шолц. Радио Deutsche welle. София, 16.09.2016, електронен сайт „Експерт БГ”.
- [5] The Global 2000. Report to the President. Wash. D. C., 1980.